

Ekspertgruppe om betydningen av barnehage, skole og SFO for sosial utjevning og sosial mobilitet

Oslo, 1. desember 2023

Redd Barnas innspill til Ekspertgruppen om betydningen av barnehage, skole og SFO for sosial utjevning og sosial mobilitet

Redd Barna viser til ekspertgruppen sitt arbeid, og vi takker for muligheten til å gi skriftlige innspill.

Redd Barna arbeider nasjonalt og internasjonalt for at barn skal få innfridd sine rettigheter slik disse er nedfelt i FNs barnekonvensjon. Redd Barnas Norgesprogram arbeider for at rettighetene til barn i Norge skal respekteres, beskyttes og oppfylles. Som en barnerettighetsorganisasjon arbeider vi for å sikre at alle elever skal få innfridd sin rett til et trygt, inkluderende og godt skolemiljø, som fremmer trivsel, læring og helse. Vi jobber med ulikhet og familiefattigdom i et barnerettighetsperspektiv, da en oppvekst i lavinntekt utfordrer barns muligheter til å realisere sine rettigheter, og kan påvirke ulike livsområder og levekår negativt.

Vi har følgende innspill til ekspertgruppen og til departementenes videre arbeid, og mot slutten oppsummerer vi våre hovedpoeng og bekymringer.

Overordnet kommentar om ekspertutvalgets arbeid.

Redd Barna er glade for at regjeringen har nedsatt en egen ekspertgruppe om betydningen av barnehage, skole og SFO for sosial utjevning og mobilitet. I mandatet til Ekspertgruppen, vises det til at barn og unge fra lavinntektsfamilier har større risiko for å ikke lykkes i utdanningssystemet.¹ Det er også større andel unge fra lavinntektsfamilier, som rapporterer at de ikke trives på skolen enn fra høyere sosiale lag, og koblingen øker gradvis med familiens sosio-økonomiske status.² Dette anbefaler vi ekspertgruppen tar med seg i arbeidet med anbefalingene sine.

Barn og ungdoms medvirkning – viktigheten av elevperspektivet

Barnekonvensjonen slår fast at alle barn har rett til å bli hørt og medvirke i saker som angår dem jf. artikkel 12. I arbeidet med å sikre utjevning og sosial mobilitet i barns utdanningsløp, må barn og unges perspektiv og innspill tillegges stor vekt. Barn og unge må ha innflytelse på om hvordan barnehager og skoler kan styrke deres sjanser til å utvikle seg i leke- og læringsfellesskapet med sine jevnaldrende, at de får utdanne seg og kan ruste seg til voksenlivet uavhengig av deres families sosioøkonomiske bakgrunn, jf. barnets rett til å medvirke i artikkel 12, barnets rett til utvikling jf. artikkel 6 og barnets rett til utdanning jf. artikkel 28.

---

¹ [Ekspertgruppe om betydning av barnehage, skole og SFO for sosialutjevning og sosial mobilitet](#)

² Bakken, Frøyland og Sletten: Sosiale forskjeller i unges liv – Hva sier Ungdataundersøkelsene? NOVA-rapport 3/16.

Reell medvirkning fra barn og ungdom innebærer at de blir hørt og har innflytelse i barnehagens, skolens og skolefritidsordningens innhold og struktur. Vi vil oppfordre ekspertgruppen og departementene til å bruke FNs [generelle kommentar nr 12, Barnets rett til å bli hørt](#) som ledesnor for det videre arbeidet.³ FN har ni prinsipper som dere kan bruke som en sjekklister på hva som må på plass for å sikre reell medvirkning fra barn og unge, som dere finner en mer barnevennlig oversatt tekst nederst her på [Redd Barnas nettside om elevmedvirkning](#).⁴

Redd Barna mener at barn og ungdom må bli involvert og få spille inn forslag til hvordan barnehager og skoler kan bidra til å styrke sosial utjevning og mobilitet blant barn og ungdom i barnehager og skoler. Dette gjelder alt fra kunnskapsgrunnlaget til ekspertgruppen, i anbefalingene deres, og i det videre arbeidet til departementene.

Anbefaler en barnerettslig vurdering og analyse

Redd Barna mener ekspertgruppen og departementene må foreta gode og tydelige vurderinger av barnets beste i det videre arbeid med å styrke barnehage, skole og SFO som arenaer for sosial utjevning og sosial mobilitet, jf. Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen artikkel 3 (1). Når utvalg, departement og politikere foreslår lov- og systemendringer som angår barn, plikter de å kartlegge barnets situasjon eller barnets behov og man skal konkludere med hvilken løsning som er til barnets beste. Der hvor også andre hensyn gjør seg gjeldende, må det komme tydelig frem hvordan barnets interesser er blitt veid opp mot eventuelle andre hensyn.

FNs barnekonvensjon artikkel 4 pålegger staten å sette inn alle egnede tiltak for å oppfylle de forpliktelsene som følger av konvensjonen. Staten skal oppfylle, respektere og beskytte rettighetene i barnekonvensjonen. Ved ny lovgivning og utforming av ny politikk innebærer det at myndighetene må vurdere hvilke konsekvenser forslag til tiltak vil ha for oppfyllelsen av barns rettigheter, det vil si at det må gjennomføres en barnerettighetsvurdering.

Redd Barna anbefaler at utvalget gjennomfører en barnerettslig analyse, eller anbefaler at myndighetene gjør det. Det vil bidra til å gi en strukturell vurdering av hvilke positive og negative konsekvenser utdanningssystemet har for barn og unge.

Barnehagetilbudet må være tilgjengelig for alle barn

Nærmest alle barn i alderen fra ett til fem år går i barnehage (93 %), og av barn over 3 år går hele 97 prosent i barnehagen.⁵ Når barn tilbringer store deler av sin oppvekst i barnehagen, burde barnehagen

---

³ [Generell Kommentar nr. 12 \(2009\): Barnets rett til å bli hørt](#)

⁴ [Redd Barnas nettside om elevmedvirkning](#).

⁵ [Hovedtall barnehagen SSB 2023](#) (oppført 20.11.2023)

være et gratis tilbud og tilgjengelig for alle barn, uavhengig av familienes betalingsevne. I barnehageloven § 2 sjette ledd står det: «Barnehagen skal ha en helsefremmende og en forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller.»⁶

Redd Barna ber ekspertgruppen anbefale at myndighetene utreder muligheten for at barnehagetilbudet i Norge kan gå over til å bli et gratis velferdstilbud. Behovsprøvde ordninger er skjønnsbaserte, har større behov for saksbehandling og er dermed byråkratiserende, mens universelle ordninger reduserer behovet for administrative funksjoner.⁷

En inkluderende og gratis skolefritidsordning (SFO) kan utjevne forskjeller

Skolefritidsordningen er viktig for å utjevne forskjeller, og for å sikre at alle elevene kan delta i det sosiale fellesskapet med meningsfull lek og spennende fritidsaktiviteter. Regjeringen har innført gratis deltids plass på SFO for første- og andreklassinger. Etter innføringen av gratis deltids plass for førsteklasinger økte SFO-deltagelsen med 11,3% på førstetrinn. Dette understreker at økonomi kan være en barriere for deltakelse i SFO-tilbudet.

I dag er det mulig å søke om betalingsmoderasjon hvis en har lav inntekt, og det har da vært staten som har tatt regningen for familier med lav inntekt som søker kommunen om betalingsfritak. Hvis denne ordningen skal vedvare, må det settes av nok penger til å betale for heltids plass i SFO for barn i lavinntektsfamilier. I 2022 var potten på 79 millioner kroner. Den gikk tom, og flere kommuner fikk avslag på sine søknader. Flere familier vurderer å ta barnet sitt ut av SFO fordi prisen blir for høy.⁸

Skolefritidsordningen (SFO) omfattes ikke av gratisprinsippet i skolen som er lovfestet i opplæringsloven. Samtidig er SFO en viktig arena for elever på barneskolen, der deltakelsen på SFO kan påvirke barns utvikling, trivsel, læring, lek og gi barn følelsen av tilhørighet til fellesskapet både på klassenivå og trinnvis. SFO blir dermed en gråsoner i skolens etterlevelse av gratisprinsippet, fordi på mange skoler tilbyr eksterne aktører ulike aktiviteter innenfor SFO-tiden mot betaling – som kommer i tillegg til foreldrebetalingen.

Redd Barna anbefaler derfor at ekspertgruppen ber myndighetene iverksette en opptrappingsplan for gratis heltids plass på SFO for *alle* elever på 1.-4. trinn. Inntil gratis SFO er en realitet bør det innføres en nasjonal makspris i SFO og støtteordninger for familier må bli mer tilgjengelige og mindre byråkratiske, og informasjon må foreligge på flere språk. Det bør også utredes behovet for en bemanningsnorm i skolefritidsordningen, for å sikre høy nok voksentetthet, så alle elever på SFO opplever et trygt og godt miljø også etter skoletid. Vi anbefaler også at myndighetene å vurdere behovet for et gratisprinsipp for skolefritidsordningen.

---

⁶ [Lov om barnehager](#) (lovdata.no)

⁷ [Bærekraftige velferdstjenester. Om forholdet mellom universelle og selektive velferdsordninger](#). Temanotat 1/2020 (utdanningsforbundet.no)

⁸ [Kommunen betaler SFO-regninga selv: – Vi må se hvor det gjør minst vondt å kutte](#) og [Barn slutter på SFO på grunn av høye priser – her krever kommunen 3500 i måneden](#)

Gratisprinsippet i skolen må styrkes og gjennomføres i praksis

FNs barnekonvensjon og opplæringsloven §§ 2-15 og 3-1⁹ slår fast at skolen skal være gratis så alle barn sikres lik rett og mulighet til utdanning uavhengig av familiens evne og vilje til å betale. Lovverket er tydelig, men praksisen der ute erfarer Redd Barna at ikke er god nok fordi det er mange kostnader knyttet til skolens aktiviteter.

I Redd Barnas rapport «Alt koster penger» fortalte barn at det koster penger å gå på skolen og at det var ting de har trengt på skolen som de ikke har kunnet kjøpe, eller aktiviteter de ikke har vært med på fordi prislappen var for høy.¹⁰ Foreldre, lærere og skoleledelse meldte om at det er en manglende felles forståelse for hvordan gratisprinsippet skal tolkes i skolen, også i hva som regnes som aktiviteter i skolens regi eller privat. Vi ser også at økt press på foreldrebetaling bidrar til ulike muligheter til å lykkes i opplæringsløpet og er med på å skape utenforskap.

Redd Barna får stadig meldinger fra lærere og foreldre og elever selv, som forteller at det koster penger å gå på skolen. Noen av kostnadene går direkte imot gratisprinsippet som ble lovfestet i opplæringsloven i 2002. Andre kostnader er ikke direkte i strid med gratisprinsippet, da de blir betegnet som frivillige eller er knyttet til klassearrangementer som arrangeres av foreldre etter skoletid. De kan allikevel oppleves som problematiske, og bidra til å ekskludere barn og unge fra fellesskapet fordi foreldrene ikke kan betale.

Redd Barna ber ekspertgruppen foreslå konkrete tiltak som sikrer at skolen i praksis oppleves som gratis for alle elever. Vi viser til våre anbefalinger til myndigheter og skoleeiere i rapporten *Kostnader i en skolehverdag. Hva må gjøres for at gratisprinsippet skal følges opp i praksis?*¹¹:

1. **Rundskriv til gratisprinsippet må oppdateres.**¹² Det er behov for å oppdatere rundskrivet til gratisprinsippet, som er 20 år gammelt, med nye analyser om hva som koster penger i dagens utdanningssystem. Dette er viktig for at skoleeiere, skoleledelse, lærere, foreldre og andre får reelle føringer knyttet til hvordan gratisprinsippet skal tolkes og ivaretas i lys av nye kostnadsdrivere og behov.
2. **Gode opplærings- og veiledningstjenester knyttet til gratisprinsippet.** Det må utvikles ressurser og materiell som kan veilede skoleansatte, skoleledere, skoleeiere, men også foreldre, om hvordan gratisprinsippet kan etterleves i praksis. Ressurser som allerede er utviklet, må oppdateres og gjøres tilgjengelig.
3. **Tilsyn med gratisprinsippet.** Statsforvalterne må gjennomføre jevnlig tilsyn med gratisprinsippet i skolene for å sikre at skolene overholder gratisprinsippet i skolen.

---

⁹ [Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa](#) (lovdata.no)

¹⁰ [Alt koster penger](#). Erfaringer og råd fra barn om fattigdom og utenforskap i Norge. Redd Barna (2020)

¹¹ *Kostnader i en skolehverdag. Hva må gjøres for at gratisprinsippet skal følges opp i praksis?* Redd Barna-rapport 2023, s. 20

¹² [Rundskriv F-14-03. Ny lovbestemmelse om rett til gratis grunnskoleopplæring](#) (regjeringen.no)

4. **Turer i regi av skolen, skal være gratis.** Skoler og skoleeiere må etterleve gratisprinsippet i skolen og ikke ta initiativ til turer som krever egen- eller foreldrebetaling.
5. **Styrke samarbeidet mellom skole og frivillighet om utlån av utstyr.** Det bør oppfordres til økt samarbeid med organisasjoner som låner ut utstyr (utstyrslagre), og skolen bør også ha mulighet til lån av klær og utstyr på skolen.
6. **Styrke reguleringen av kommersielle aktører som leverer produkter i skolen.** Nasjonale myndigheter må gi tydeligere retningslinjer og regulere kommersielle aktører i skolen. Skoleeiere og skoler må i større grad bli seg bevisst sin egen praksis og begrense kommersielle aktørers innpass i skolen.
7. **Gratis skolemat.** Alle elever bør tilbys et gratis måltid på skolen.
8. **Gratis skolefritidsordning (SFO).** SFO bør bli gratis for alle barn, og skoler må tilstrebe at det ikke legges opp til aktiviteter som koster penger i SFO-tiden. Redd Barna anbefaler myndighetene å vurdere behovet for et gratisprinsipp for skolefritidsordningen.
9. **Øke utstys- og borteboerstipend.** Myndighetene må gjennomgå behov og stønadsnivå, og sikre at det gis støtte basert på reelle behov hos elever i VGS.
10. **Tiltak knyttet til å sikre digital deltakelse.** Offentlig tilskudd for støtte til bredbånd og IKT-utstyr må styrkes og gjøres tilgjengelig for alle, inkludert ungdommer selv. Alle kommuner bør ha minst ett sted som sikrer at alle ungdommer har tilgang til gratis nett og digitalt utstyr, for eksempel bibliotek, fritidsklubb eller åpen skole etter skoletid.

Barn og ungdom møter barrierer for å delta digitalt i skolen

Redd Barna har i rapporten, *Har alle ungdom mulighet til å delta digitalt? Barrierer og løsninger*, avdekket at elever og foreldre kan møte ulike hindringer for å nyttiggjøre seg av digitale tjenester, deriblant i skolen.¹³ Dette kan gå utover elevers læring og sosiale tilknytning til skolen, i tillegg til at foreldres barrierer for å delta digitalt kan gå utover hjem-skole-samarbeidet. Samtidig som elever og foreldre møter reelle hindringer for å delta digitalt, er de fleste tiltak rettet mot å styrke sikre digital inkludering i liten grad rettet mot barn og unge selv.

Det er derfor viktig at ekspertgruppen og departementene i sitt videre arbeid faktisk tar høyde for at elever kan møte barrierer for å delta digitalt.

Følgende barrierer kan hindre digital deltakelse og bør tas hensyn til i det videre arbeidet:

- Mangel på universell utforming i læringsplattformer og undervisningsressurser
- Språklig barrierer
- Dårlig nett og hjemme

---

¹³ [Har alle ungdom mulighet til å delta digitalt? Barrierer og løsninger](#). Redd Barna (2022)

- Problemer med IKT-utstyr på grunn av erstatningsordning for skole-PC
- Lærere som lager undervisningsopplegg som forutsetter at alle elever har smarttelefon
- Ingen steder å sitte skjermet på grunn av trangboddhet

Foreldre som ikke har BankID og som selv møter barrierer for å delta digitalt, går glipp av informasjon fra skolen, og dette går utover hjem- og skolearbeidet.

Vi anbefaler at ekspertgruppen prioriterer tiltakene rettet mot unge i den nye «Handlingsplanen for auka inkludering i eit digitalt samfunn».¹⁴ Samtidig viser rapporten «*Har alle ungdom mulighet til å delta digitalt? Barrierer og løsninger*» at det trengs langt flere tiltak for å sikre digital inkludering blant elever fordi årsakene til hindringene barna møter er sammensatte.

Læreren og skolemiljøets betydning for elevens læring og mestring

Læreren er en viktig person i elevenes liv, og lærerens evne til å gi elevene sine faglig og emosjonell støtte påvirker i stor grad elevenes læring, trivsel og mestring. Det er nødvendig med et sterkere lag rundt eleven og bedre tverrfaglig samarbeid på skolen. Alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø, som fremmer helse, trivsel og læring jf. opplæringsloven Kapittel 9A-2.

Et trygt og godt skolemiljø forutsetter, god kompetanse hos de ansatte, høy lærertetthet og et styrket lag rundt eleven i skolen. Hvis myndigheter nasjonalt og lokalt kan sikre gode nok skolebudsjetter for å øke voksentettheten i skolen, og sikre god kompetanse hos de ansatte på hvordan de kan skape trygge og inkluderende skolemiljø for alle barn, kan det være en beskyttelses- og trygghetsfaktor for elever som kommer fra lavinntektsfamilier.

Redd Barna erfarer at de skolene som har et godt hjem-skole-samarbeid med god foreldremedvirkning og god dialog med hjemmene, og der skolen og foreldrene etterstreber å tilrettelegge for inkluderende og gratis fellesaktiviteter i og utenom skoletid, der har også elevene bedre forutsetninger for å oppleve en trygg og inkluderende skolehverdag.

Dette bør ekspertutvalget og departementet ta høyde for. Vi oppfordrer departementene til å ta egne initiativ for å innhente foreldrestemmen om hvilke utfordringer kostnader i barnehagen, skolen og skolefritidsordningen kan ha for både barna selv, for familieøkonomien og for foreldresamarbeid. Tilsyn med skolene om hvordan de overholder gratisprinsippet bør styrkes hos alle statsforvalterne i hele landet.

---

¹⁴ [Handlingsplan for auka inkludering i eit digitalt samfunn](#). Kommunal- og distriktsdepartementet

Skolenes manglende tilrettelegging og mangel på universell utforming som et hinder

Universell utforming i skolen skal fremme inkludering, likestilling og lik mulighet for *alle* elever å delta i undervisningen og i det sosiale og alt som skjer på skolen.

En kartlegging gjort av Unge Funksjonshemmede i 2021 viser at 65% av skolene i undersøkelsene ikke var universelt utformet.¹⁵ Både forskning og rapporter fra Redd Barna tyder på at ikke alle elever får den tilrettelegging de har krav på,¹⁶ og at unge med funksjonsnedsettelse i mindre grad enn andre fullfører videregående opplæring.¹⁷

Redd Barna er bekymret for at manglende universell utforming, tilrettelegging og tilgjengelige læremidler fører til at sårbare grupper av elever ikke får oppfylt sin rett til gratis tilgjengelig utdanning, jf. barnekonvensjonens artikkel 28 og dermed kan dette bidra til økt sosial ulikhet.

Redd Barna anbefaler derfor at ekspertgruppen ser på mulighet for en tilskuddsordning for å oppfylle «Veikart for universelt utformet nærscole 2030»¹⁸ og at man ser på hvordan skolene kan sikre elevens rett til tilpasset opplæring og tilrettelegging i skolen som gir alle elever god læring og opplevelse av mestring.

Å sikre flerspråklige elever lik rett til utdanning

Skolen er en hovedarena for sosial tilpasning der barn tilbringer mye av sin tid, lærer sosiale koder, og får seg venner og nettverk som er viktig videre i livet. Forskning bekrefter at skolen har stor betydning for barns velvære, psykososiale helse og fungering i samfunnet. Lærere er betydningsfulle for elevene som har begrenset nettverk.

Et nytt prosjekt¹⁹ gjennomført av NKVTS viser at mange nyankomne elever i mottaks- og innføringsklasser er utsatt for stressbelastninger, og at rundt 46% har symptomer som tilsvarer PTSD og 11% har symptomer som tilsvarer angst. Mange har vært vitne til eller opplevd vold enten i hjemlandet eller under flukten og dette kan prege dem i lang tid etter ankomst til Norge. NKVTS prosjektet har som mål å fremskaffe ny kunnskap om forebyggende, skolebaserte tiltak som kan fremme psykisk helse og psykososialt velvære og lette overgangen til en ny hverdag for unge med flyktning- og migrasjonsbakgrunn.

Flere nyere studier²⁰, viser også at elever med flyktningbakgrunn opplever å bli ivaretatt faglig, men er sosialt på utsiden i skolehverdagen. Barna opplever at det er vanskelig å få venner, noen opplever å bli

---

¹⁵ [Universell utforming av grunnskolen: Hvor er vi i 2021?](#) Unge funksjonshemmede rapport, 2021

¹⁶ [Du kan heller gå tur med mattelæreren](#) Redd Barna rapport, 2023 [Inkluderende fellesskap for barn og unge](#) Thomas Nordahl m.fl 2018

¹⁷ [Langt igjen? Levekår og sosial inkludering hos menneske med funksjonsnedsettinger](#) NOVA rapport 2013;12

¹⁸ [Veikart for universell utforming 2030](#) Bufdir, 2017

¹⁹ [RefugeesWellSchool: Preventive school-based interventions to promote the mental well-being of refugee and migrant adolescents](#). NKVTS 2020.

²⁰ Mathisen, Tina (2020): «Vi er med hverandre fordi vi er utlendinger»: Om (re)produksjonen av kategoriene «utlending» og «norsk» i skolen. Redd Barna (2020): [«Det viktigste er å bli norsk..? Barn og unges tanker om å være nye i Norge»](#)

holdt utenfor og at de blir sett på som «de andre». Nyankomne elever som Redd Barna har snakket med forteller oss at innføringsklassene er bra for å lære norsk, men bidrar til sosial segregering fra resten av elevfelleskapet²¹. Videre viser rapporten *Helhetlig Oppfølging* fra NTNU Samfunnsforskning²² til at «mange nyankomne minoritetspråklige elever, særlig i segregerte skoletilbud, etterlyser arenaer der de kan møte norske ungdommer. Dette handler om muligheter til å treffe jevnaldrende og å lære norsk og sosiale koder».

Balansen mellom det å være i en innføringsklasse for å lære norsk og samtidig klare å bli kjent med andre elever er vanskelig. Mange setter pris på oppfølgingen i innføringsklassen, men opplever at de blir segregert fra andre elever og er i innføringstilbudet for lenge. I innføringstilbudet er de sammen med andre elever som ikke har norsk som morsmål og da synes de det er vanskelig å snakke norsk med hverandre. Flere ønsker seg derfor en tidligere overgang fra innføringsklassene til vanlig klasse.

Gjennomføringsstatistikken for videregående opplæring tyder på at unge innvandrere, og spesielt de som kommer til Norge sent i skoleforløpet, møter særskilte utfordringer. Utfordringene er ekstra store blant guttene, og blant dem som begynner i yrkesfaglige utdanningsprogram. Det kan dermed være hensiktsmessig å rette en større forskningsinnsats inn mot hvilke mekanismer som gjør seg gjeldende for disse gruppene gjennom utdanningsløpet, og hvilke tiltak som kan tenkes å bidra til at flere lykkes i å gjennomføre.

Ekspertgruppen og departementene bør i tillegg se nærmere på diskriminering og rasisme som barn kan oppleve i skolen og hvordan dette kan påvirke deres læringsevne og prestasjoner på skolen. FNs barnekomite har i sine avsluttende merknader til Norge (2018) påpekt at «Children with an immigrant background are exposed to discrimination and often face difficulties at school, which teaching staff are insufficiently trained to address;». Komiteen anbefaler at norske myndigheter: “Research and develop specific measures on how to address the particular difficulties and discrimination faced by many children with an immigrant background, and train teachers accordingly”.

Redd Barna har et toårig prosjekt som fokuserer på fordommer og rasisme i skolen, der vi har hentet inn elevstemmen om hvordan rasisme påvirker elevene og blant annet deres skolehverdag. Rapporten til dette prosjektet vil vi lansere i februar 2024, og den vil bekrefte at elever opplever rasisme i skolen, og at mange elever opplever at det ikke nytter å si ifra og at rasismen ikke tas tak i av skolen og lærere. Lærere mangler kunnskap og verktøy for å forbygge og snakke om rasisme.

Videre viser funn fra innhenting av elevstemmen at noen lærere og skoler kan møte elever med en annen landbakgrunn, hudfarge, religion og/eller kultur med annerledes og med lavere forventninger enn mange av deres medelever. Noe som er problematisk med tanke på skolens mandat og mulighet til å gi elever like muligheter og ha en sosialt utjevne funksjon i samfunnet.

---

²¹ Redd Barna (2020): «Det viktigste er å bli norsk...? Barn og unges tanker om å være nye i Norge»

²² NTNU, 2014: «Helhetlig oppfølging», <https://samforsk.no/Publikasjoner/Helhetlig%20oppf%C3%B8lgning%20WEB.pdf>

Regjeringen har lansert en ny handlingsplan mot rasisme og diskriminering, som ekspertgruppen bør inkludere i sin gjennomgang. Her er det flere tiltak som retter seg mot å styrke trygge og gode skolemiljøer. Særlig tiltak 17 og 18 i handlingsplanen viser til at arbeidet med å skape trygge og gode skolemiljøer henger tett sammen med arbeidet mot hat, rasisme og diskriminering.²³

FNs barnekomité har påpekt i sin generelle kommentar nummer 11 (2009), og mer spesifikt i sine avsluttende merknader til Norges femte og sjette rapport til FN's barnekomité (2018), at Norge må særlig arbeide mot diskriminering og språklige utfordringer som samiske barn opplever.

Redd Barna er bekymret for at samiske barn ikke får undervisning i sitt eget språk. Vi vil vise til NOU 2016:18 *Hjertespråket* og Riksrevisjonens undersøkelse av samiske elevers rett til opplæring i og på samisk.²⁴ På oppdrag fra Redd Barna gjennomførte Telemarksforskning en kartlegging av samiske barn og unge og hva de er opptatt av. Et hovedfunn er at de er svært opptatt av retten til å lære og bruke det samiske språket.²⁵

Vi anbefaler ekspertgruppen og departementene til å ha tett dialog med Sametinget, og samiske barne- og ungdomsorganisasjoner/ungdomsråd for å sikre at anbefalingene som gis i utredningen og det videre arbeidet sikrer at samiske elevers rett til opplæring i og på samisk ivaretas på en god og ansvarlig måte og til elevens beste.

Oppsummering av Redd Barnas hovedinnspill

Som oppsummering av Redd Barnas innspill til ekspertgruppen ønsker vi løfte følgende anbefalinger og innspill:

- **Barnerettslig vurdering må gjennomføres og legges til grunn.** Vi etterlyser en barnerettslig vurdering, som vi mener bør ligge til grunn for ekspertgruppens anbefalinger, og departementenes videre arbeid.
- **Barnets rett til medvirkning må sikres.** Redd Barna mener at barn og unge fra hele grunnopplæringen og videregående opplæring må bli involvert og få spille inn forslag til hvordan barnehager, skoler og skolefritidsordninger kan bidra til å styrke sosial utjevning og mobilitet blant barn og ungdom i barnehager og skoler.

---

²³ Arbeids- og inkluderingsdepartementet, 2023, Handlingsplanen mot rasisme og diskriminering – ny innsats 2023-2027, [Handlingsplan mot rasisme og diskriminering – ny innsats 2024-2027 \(regjeringen.no\)](#)

²⁴ [Riksrevisjonens undersøkelse av samiske elevers rett til opplæring i og på samisk](#). Riksrevisjonen, Dokument 3:5(2019-20)

²⁵ Monica Bjerklund (2022): [Samiske barn forteller](#). Telemarksforskning.

- **Barnehagelærere, lærere, foreldre og laget rundt barna** må også bli hørt, og bli involvert i spørsmålet om på hvilke måter kan barnehager, skoler og skolefritidsordninger kan forbedre barnas utdanning og deres muligheter etter endt grunnopplæring og videregående opplæring.
- **Skolegang i Norge må bli gratis og gratisprinsippet i skolen må tydeliggjøres.** Myndighetene må styrke gratisprinsippet i skolen, og veilede skoleeiere, skoleansatte og foreldre i hvordan innfri gratisprinsippet på ekte og legge opp til inkluderende og gratis aktivitet både i og utenom skoletid.
- **Barnehagen bør bli et gratis velferdstilbud.** Vi anbefaler at myndighetene utreder muligheten for at barnehagetilbudet i Norge kan gå over til å bli et gratis velferdstilbud.
- **Skolefritidsordningen bør bli gratis.** Vi anbefaler at myndighetene iverksetter en opptrappingsplan for gratis heltidsplass på SFO for alle elever på 1.-4. trinn. Inntil gratis SFO er en realitet bør det innføres en nasjonal makspris i SFO og støtteordninger for familier må bli mer tilgjengelige og mindre byråkratiske, og informasjon må foreligge på flere språk. Vi anbefaler også at myndighetene bør vurdere behovet for et gratisprinsipp for skolefritidsordningen.
- **Barnehager og skoler må bli universelt utformet.** Redd Barna er svært bekymret for at barnehagene og skolene ikke er universelt utformede, og dette er med på å skape forskjeller og mindre mobilitet for elever med nedsatt funksjonsevne.
- **Alle elever med nedsatt funksjonsevne må få tilrettelegging og bli inkludert, uavhengig av behov.** Det er særdeles viktig at myndigheter nasjonalt, skoleeiere lokalt og skoler sikrer at alle elever opplever kvalitet i undervisning som gir god læring og mestring, særlig elever med ulike lærevesker og elever med nedsatt funksjonsevne og kronisk sykdom. Analoge og digitale læringsressurser må oppfylle kravet om universell utforming, ellers er det i strid med norsk lovverk.
- **Alle elever må få lik mulighet for å delta digitalt i skolen.** Vi vil poengtere hvor viktig det er at ekspertgruppen og departementene i sitt videre arbeid faktisk tar høyde for at elever kan møte barrierer for å delta digitalt, og at det må lages planer for å tilrettelegge for digital inkludering av alle.
- **Kommuneøkonomien må styrkes** for å forbedre barnehage- og skoleøkonomien til å kunne øke bemanningen i barnehagene, og ansette mange nok lærere med godkjent lærerutdanning og et styrket lag rundt eleven, samt et velfungerende hjelpeapparat.
- **Flerspråklige elever fanges ikke godt nok opp.** Vi håper ekspertgruppa og departementene vil spesielt belyse hvilke utfordringer flerspråklige elever og elever med samisk som første- og andrespråk, kan ha i barnehager og skoler.

- **Diskriminering og rasisme må tas tak i.** Når barn opplever diskriminering og rasisme i barnehagen og i skolen kan det være med å påvirke deres trivsel, læringsevne og prestasjoner på skolen. Dette må myndighetene ta på alvor, og personell som jobber med barn og ungdom må få økt kunnskap om hva rasisme er, og hvordan håndtere det når det skjer.

Med vennlig hilsen Redd Barna

Thale Skybak

Seksjonsleder Kunnskap og nasjonal politikk

Stina Eiet Hamberg

Spesialrådgiver Gode levekår og inkludering

Anne Elin Kleva

Barnehage- og skolerådgiver

Signaturene er elektronisk godkjente.